

Španělé vyhrávají válku. Vynikají nesporně nad Indiány v oblasti mezilidské komunikace. Ale jejich vítězství není prosto problémů, protože komunikace se neomezuje na jedinou formu a symbolická aktivita nemá jen jeden rozměr. Každé jednání má svou stránku rituální a improvizální, každá komunikace je nezbytně záležitostí paradigmatu a syntagmatu, kódu i kontextu; člověk potřebuje komunikovat stejně tak se světem jako s lidmi. Setkání Moctezumy a Cortése, Indiánů a Španělů, je především setkání mezi lidmi a není divu, že v něm zvítězí odborníci na mezilidskou komunikaci. Ale toto vítězství, jehož jsme všichni – Američané jako Evropané – potomky, zároveň podstatně naruší naši schopnost cítit se v souladu se světem, přináležet k předem danému řádu; způsobí, že komunikace člověka se světem je hluboce potlačena, že vznikne iluze, jako by veškerá komunikace probíhala jen mezi lidmi; mlčení bohů tíživě visí nad oběma tábory, evropským i indiánským. To, co Evropan na jedné straně získal, to na druhé ztratil; když využil své převahy k ovládnutí celého území, zároveň tím v sobě zničil schopnost se do světa integrovat. V následujících staletích bude snít sen o ušlechtilém divochu; ale divoch je dávno mrtev nebo asimilován, a tento sen je odsouzen k neplodnosti. Vítězství už v sobě neslo příští porážku, ale to Cortés nemohl vědět.

Cortése zajímá aztécká civilizace, ale zároveň jí zůstává zcela cizí. Není sám, v jeho době se tak chová většina vzdělaných lidí. V roce 1520 obdivuje Albrecht Dürer díla zhotovená indiánskými řemeslníky a poslána Cortésem na královský dvůr: ale nepřijde mu na mysl, aby je zkusil napodobit; dokonce i různá zobrazení Indiánů zůstávají v jeho podání zcela věrna evropskému stylu. Ty exotické předměty budou rychle uzavřeny ve sbírkách a pokryjí se prachem; „indiánské umění“ v žádném směru neovlivní evropské umění šestnáctého století (na rozdíl od situace s „černošským uměním“ ve století dvacátém). Řekněme to ještě jinak: v nejlepším případě španělští autoři mluví příznivě o Indiánech, ale až na výjimky nemluví nikdy s Indiány. Avšak teprve když s *druhým* mluvím (ne když mu dávám rozkazy, nýbrž když s ním zapředu rozhovor), uznávám ho jako *subjekt* stejného druhu, jako jsem já sám. Mohli bychom tedy nyní upřesnit vztahy mezi slovy v názvu této kapitoly: neznamená-li „pochopit“ zároveň plně uznat druhého jako subjekt, může se z něj snadno stát „uchopit“, a porozumění může vést k vykořisťování; poznání se podřídí moci. Nevyjasněný zůstává ještě druhý vztah: jak se od „uchopit“ dospěje ke „zničit“? Neboť o nic jiného tu nejde, a máme-li se pokusit na položenou otázku odpovědět, musíme si toto „zničit“ alespoň v hrubých obrysech připomenout.

Vyvražďování Indiánů v šestnáctém století je třeba zkoumat z hlediska kvantitativního a kvalitativního. Jelikož z tehdejší doby neexistují žádné statistiky, problémem počtu usmrcených Indiánů by se mohl stát předmětem pouhé spekulace a vzájemně si odporujících odhadů. Je ovšem pravda, že staří autoři nějaká čísla uvá-

dějí, ale všeobecně platí, že když takový Bernal Díaz nebo Las Casas řeknou „sto tisíc“ nebo „milion“, není příliš pravděpodobné, že by měli možnost si to ověřit, a pokud tato čísla vůbec něco znamenají, pak je to velmi nepřesné „mnoho“. Z toho důvodu se také nebraly vážně Las Casasovy „miliony“, jimiž se snažil ve své *Velmi stručné zprávě o zničení Indií** vyčíslit počet zahynuvších Indiánů. Věci se ovšem naprosto změnily, když současní historikové dokázali pomocí důmyslných metod odhadnout do značné míry věrohodně počet obyvatelstva na americkém kontinentu těsně před jeho dobytím, načež ho srovnali s výsledkem španělského sčítání obyvatelstva o padesát či sto let později. Tato čísla nebylo lze žádným zásadním způsobem zpochybnit a ti, kdo je i dnes popírají, činí tak prostě proto, že pokud to je pravda, je to něco strašlivého. Ta čísla v podstatě dávají za pravdu Las Casasovi: ne snad že by jeho odhady byly zcela spolehlivé, ale čísla, k nimž dospěl, jsou stejného rádu jako ta nynější.

Abychom si učinili pouze celkovou představu (jakkoli se člověk ostýchá zaokrouhlovat čísla, za nimiž jsou lidské životy) a aniž bychom zabíhali do větších podrobností, zůstaneme u toho, že v roce 1500 činí podle všeho počet obyvatel na celé zeměkouli řádově 400 milionů, z nichž 80 milionů žije v obou Amerikách. V polovině 16. století zbývá z těchto 80 milionů 10. Nebo když se omezíme na Mexiko: těsně před dobytím má asi 25 milionů obyvatel, v roce 1600 je jich milion.

Pokud se kdy hodilo užít s naprostou výstižností slova genocida, bylo to v tomto případě. Řekl bych, že tohle je opravdový rekord, nejen relativně (vyvraždění řádově devadesáti a více procent), nýbrž i absolutně, neboť úbytek obyvatelstva, o němž je řeč, se odhaduje na 70 milionů lidí. Žádný z velkých masakrů dvacátého století nesnese srovnání s touto hekatombou. Pochopíme, jak marné úsilí vyvíjejí někteří autoři, aby rozptýlili tak-

* Česky „O zemí indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější“ (pozn. překl.).

zvanou „černou legendu“, jež svaluje odpovědnost za tuto genocidu na Španělsko, čímž škodí jeho pověsti. Černá zůstává černou, legenda nelegenda. Ne snad, že by Španělé byli horší než jiní kolonizátoři: jenom to byli shodou okolností zrovna oni, kdo tehdy Ameriku obsadil, a žádný jiný kolonizátor neměl příležitost dříve ani později zahubit naráz tolik lidí. Angličané nebo Francouzi se v této době nechovají jinak, jejich expanze však má skromnější rozměry stejně jako její případné ničivé účinky.

Ale dalo by se říci, že nemá smysl hledat viníka a mluvit o genocidě místo o přírodní katastrofě. Španělé ty miliony Indiánů nevyvraždili a ani to nemohli udělat. Povšimneme-li si blíže toho, jak k úbytku obyvatelstva docházelo, zjistíme, že existovaly tři způsoby a vina Španělů je v nich nepřímá úměrná počtu obětí.

1. Přímé usmrcení během válek nebo nezávisle na nich: vysoký, ale relativně nižší počet; přímá vina.

2. Následek špatného zacházení: vyšší počet; jen o málo méně přímá vina.

3. Následek nemocí, „mikrobního šoku“: největší část obyvatelstva; nejednoznačná a nepřímá vina.